

РЕФЛЕКСАЦІЯ ДАВНІХ ГОЛОСНИХ У ПОЛІСЬКІЙ ГОВІРЦІ С. ЛИПНЕ

Громик Ю.В.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Проаналізовано рефлексію давніх голосних у поліській говірці с. Липне¹. Детально описано варіативність рефлексії етимологічних голосних *o, *e, *ě, *ę, *y, *i. Автор розмежував типові й нетипові континуанти і прокоментував фонетичні умови їх розвитку. Установлено, що на рівні рефлексії давніх голосних в говірці домінують ознаки, характерні для середньополіського діалекту. Розширено ареалогічну інформацію про фонетичні явища цього типу в українських говорах. **Ключові слова:** говірка, голосні, давні голосні, інновація, рефлекс, монофтонг.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вивчення специфіки (зокрема варіативності) рефлексії давніх голосних на матеріалі кожної української говірки важливе для найповнішого з'ясування всіх деталей процесу формування української системи вокалізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Серед явищ фонетичного рівня на матеріалі говірки с. Липне системно вивчені різного роду позиційні звукові зміни, яким присвячено спеціальні наші роботи [1; 2]. З'ясовано, що комбінаторні фонетичні модифікації – одне з суттєвих джерел поповнення кількісного складу лексики місцевої говірки та суттєва риса її звукової системи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Рефлексія давніх голосних у говірці с. Липне дотепер спеціально не вивчалася.

Мета дослідження – на матеріалі однієї поліської говірки простежити специфіку та варіативність рефлексії давніх голосних. Реалізація поставленої мети передбачала виконання таких завдань дослідження: у спонтанному мовленні поліщуків простежити лексеми, які відображають рефлексію давніх голосних; дібраний матеріал систематизувати за типовими й нетиповими континуантами *o, *e, *ě, *ę, *y, *i; прокоментувати фонетичні умови появи різних рефлексів того ж давнього голосного.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Рефлексію *o у липенській говірці спостережено заміну наголошеного *o в новозакритих складах в основному монофтонгом [и]: *бил', рий, вил, мист, стил, грим, двир, риг, снп, рик, бик, тик, хвист, ниж, гірк'і, гири, гний, нич, нис, кин', рид, виск, бир, пип, сил', злист', плит, пист, кит, виз, кішка, вскриз', дрібни, рідн'і, ліжко, жувіт, рівни, пізн'і, пукіс, с'пид, нічка, муріг, пиріг, пуріг, міцно, зірно, кумірка, макітра, втурік, смурід, лікт'е / ліхт'е* «лікоть», *гікна* «вікна», *настілница* «скатерка», *пісникат'* «постити», *снівница* «пристрій для снування», *стійка* «дерев'яний пристрій, за допомогою якого вчать дитину стояти», *запуризици* «не запрошені на весілля гості», *сурімно* «соромно», *бис:урімник* «людина, яка не відчуває сорому», *бис:урімница* «жінка, яка не відчуває сорому», *пирхит'ко* «чоловік, який за деякий час після весілля переходить жити до батьків дружини» (пор. місцеве родинне прізвисько *Пирхит'куви* та офіційне прізвище *Переходько*), *кіл'ко, скіл'ко, кіл'ка, скіл'ка, скіл'к'і* «скільки», *тіл'ко, стил'ко, тіл'ка, стил'ка, тіл'к'і, стил'к'і* «стільки» та ін. Деякі випадки потребують історичного коментаря: *спірни* «такий, що дає відчутний результат»

< *сьпорьни, нивгід «не подобається» < *невьгодь, *всплиш* «все підряд» < *вьсплошь, *вприч* «окрім; геть (піти)» < *опрочь, *вбихідник* «людина легкої поведінки» < *обьходьникъ, *вбихідница* «жінка легкої поведінки» < *обьходьница, *дубритник* «добродій» < *добротьникъ, *дубритница* «добродійка» < *добротьница, *гурич:ик* «квітник» < *городьчикъ, *зарібк'і* «заробітки» < *заробькы, *ду гувтірка* «до вівторка» < *до овьторька, *Биг* < *Богъ та ін. Монофтонг [и] відповідно до *o в наголошеній позиції виступає і в закінченнях родового відмінка множини іменників чоловічого роду твердої групи: *синів, бат'ків, дидів, панів, жидів, бураків, вулів, бичків, трахтурів, разів, сухарів, руків, духтурів, нумирів, пиругів, жинихів* тощо.

Цей же голосний на місці *o виявлено під наголосом також у нетипових позиціях, де він зумовлений дією аналогії. У зв'язку з цим заступлення *o > [и] можливе в наголошених відкритих складах: *в гічи, вгісин'* «восени» та ін. У таких випадках появу [и] часто викликала тенденція до вирівнювання звукового складу кореневих морфем: *зарібок* (пор.: *зарібк'і*), *з гікон* (пор.: *гікна*), *зіручка* (пор.: *зірка*), *гулівучка* (пор.: *гулівка*), *в кумірун'ци* (пор.: *кумірка*), *кіл'о, кіл'ічко / кіл'учко, кіл'ічка / кіл'учка, кіл'ічк'і / кіл'учк'і* «скільки, як мало», *кіл'йца* «скільки, як багато» (пор.: *кіл'ко, кіл'ка, кіл'к'і* «скільки»), *тіл'о, тіл'ічко / тіл'учко, тіл'ічка / тіл'учка, тіл'ічк'і / тіл'учк'і* «стільки, так мало», *тил'йца* «стільки, так багато» (пор.: *тіл'ко, тіл'ка, тіл'к'і* «стільки») та ін. Те саме спостерігаємо у звуковій структурі лексем *гувтірок* «вівторок» < *овьторькъ (пор. форму родового однини: *гувтірка* < *овьторька), *гумівци* < *гумовьць «гумовий чобіт» (пор. форму множини: *гумівци* < *гумовьци), *гуридиц* «квітник» < *городьци (пор. форму множини: *гуриц:и* < *городьци), *вбихідок* «дрібні грошові витрати на щодень» < *обьходькъ (пор. форму місцевого однини: *на вбихідку* < *на обьходьку).

Можлива рефлексія етимологічного *o як [у], але тільки у словоформах *муї, твуй, свуй, двуйка, трийка, бул'ши* (так само в похідних: *бул'ш, завбул'ш, назбул'ш, пудбул'шат', пудбул'шани*), *буйса* (так само в інших формах: *буймоса, буйтиса*), *пуйдиш* (так само в інших формах: *пуйде, пуйдим, пуйдите, пуйдут'*), *пруйдиш* (так само в інших формах: *пруйде, пруйдим, пруйдите, пруйдут'*). Предметно-особовий займенник чоловічого роду представлений паралельними формами з монофтонгами [и] та [у]: *вин, вун*. За аналогією до закритих складів розвиток *o > [у] можливий у відкритому складі, як-от: *вус'ім*.

У частині слів і словоформ відповідно до давнього *o в закритих складах виступає монофтонг [o]: *у войну* «в часі війни», *кочнит'* «закінчити», *рочн'ік* «ровесник», *рочн'йца* «ровесниця», *сухустой* «сухе дерево», *зборт'а* «гурт людей, які вештаються без діла», *гумон* «гомін, сварка», *нивгодно* «не подобається, не можна вгодити», *всббно* «окремо»,

¹ Село Липне (місцеві варіанти назви – *Ліпни, Ліпн'і*) належить до Ківерцівського району Волинської області і розташоване в ареалі середньополісько-західнополіського пограниччя.

слубодни «вільний», *кловн'а* «різновид ятера», пор. псл. **klotъnja* [4, с. 446] тощо. Наявність [o] в таких структурах частково можна пояснити тенденцією до вирівнювання звукового складу кореневих морфем, як-от: *рочн'ік, рочн'іца*, бо з *удно рочу; зборн'а*, бо *збори; слубодни*, бо *слубода* та ін. У прислівнику, прийменнику *пос'ла* «після» збереження [o] з історичного погляду загалом закономірне: у формі псл. **poslě* [5, с. 414–415] відсутній редукований, занепад якого змінив би якість *o в попередньому складі.

Відповідно до псл. **nogъtь* [5, с. 96] у говірці представлено структури *ніхт / н'охт* «ніготь». Закритість складу тут, очевидно, розвинулася нефонетичним шляхом унаслідок вирівнювання за зразком форм непрямих відмінків (*н'охта, н'охтом, н'охти* й ін.), де занепад редукованого після задньоязикового консонанта закономірний. Проте в утвореному в такий спосіб закритому складі *ніхт / н'охт* засвідчено два паралельні рефлексивні наголошеного *o – [i] та [o], обидва з яких на місці *o для липенської говірки не характерні, отже, мабуть, відображають результати аналогії, можливо, до форм із рефлексивними *e на зразок *к'ітка / т'отка* «тітка» < **tetъka, d'oxъt* «дбоготь» < **degъtь* [4, с. 154] чи под.

У закритих ненаголошених складах, але тільки кінцевих, етимологічний *o представлено монофтонгом [o]: *п'омоч, н'емоч, з'арок* «наступного року», *н'аноч, дубр'аноч, бус'оноч* «на босоніж», *см'урод* «нечемна дитина», *радос'ц', д'урос'ц', старос'ц', молдос'ц', кр'епос'ц', пустут'елос'ц', д'оброс'ц', вис'елос'ц', вил'гос'ц', собствилнос'ц'* та ін. В інших випадках у ненаголошених новозакритих складах спостережено характерне для місцевого мовлення посилення лабіалізації [o] > [y]: *гукн'о, вуйн'а, муток, гул'шіна, гул'х'ови, слув'ц', пуйт'і, Руд'во, гул'є, ду пув'ночи, биз гув'са, бис кун'ца, в кун'ц'н, дзвун'к'н, рув'н'а, пурув'ат' / пурум'ат', пуд'кова, пудкут'іт', спуд'лоба, спуд'ніца, пуд'пирт'і, ластувка, ластувк'н, макувка, пузн'нй* «пізніше», *й'истув'нй, биз вус'мі, з вус'ма, нучл'і* «нічліг» та ін. Так само зазнав посилення лабіалізації закономірно збережений у відкритих складах етимологічний *o у звуковій структурі іменників *кун'ец, гук'єнц, гук'єничко, дзвун'ок*.

Подекуди на місці ненаголошеного *o в закритих складах представлено монофтонг [i] як результат аналогії до рефлексивних *o в наголошеному закритому складі: *пиз'н'ур'н* «курчата, яких квочка вивела пізно восени», *миц'н'нй* «міцніше», *зирк'н*. Цей же рефлекс *o в ненаголошеній позиції виступає в закінченнях Р. в. мн. іменників ч. р. твердої групи: *зав'одив, дукум'єнтив, й'іст'арив*. Поява [i] можлива й на місці секундарного [o] < *ъ, але тільки у префіксах *зи-* < *ъ, *пуди-* < *подъ-, *уди-* < *одъ-, *рузи-* < *розъ-, *вби-* < *объ- у лексемах *зийт'і, пудийт'і, удийт'і, рузийт'іса, вбийт'і*.

Рефлекси *e. У наголошеному новозакритому складі давній *e заступається в основному монофтонгом [i]: *с'ім, кул'іш, н'іч, с тих с'іл, гус'ін'і, гус'інка* «осінне пальто», *прин'іс, ут'ік, прив'іів, прив'ііз, л'іг, русл'ів* тощо. За аналогією в наголошеному закритому складі можливий розвиток секундарного [e] < *ъ в [i]: *зав'іришуват'* «викладати верх копиці».

Після депалаталізованих шиплячих та вібранта з'явився [и]-рефлекс давнього *e: *шис'ц' / шис'* «шість», *жінка, шчитка, пчілка, шчилни, шчил'* «щілина», *вич'єрн'і, бир'єзка*; [и] представлено й у континуантах псл. **zelyje* після [з]: *зіл'є* «зілля», *зіл'ічко* «зіллячко». Тенденція до вирівнювання звукового складу кореневих морфем зумовила наявність монофтонга [и] замість *e під наголосом на-

віть у відкритому складі, зокрема у словоформах *жінучка, пчілчуйка, шчитчуйка, вич'іришн'і*, хоча в основному в таких випадках закономірно зберігається [e], як-от: *п'єчи, с'єла, с'ємиро, шч'єл'і* «щілини», або відбувається чергування [e] > [o] після шиплячого перед історично твердим консонантом: *пч'олі*. Монофтонг [и] відповідно до *e в наголошеній позиції у закритому складі виступає й у закінченнях родового відмінка множини іменників чоловічого роду м'якої та мішаної груп: *мис'ац'ів, млинц'ів, кунц'ів, каминц'ів, душц'ів, плашц'ів* тощо.

Відповідно до наголошеного *e в закритих складах можливий звук [e], приголосні перед яким, за винятком шиплячих, зберігають м'якість; таке явище представлено лише у структурі лексем *пл'єчка* «вішалка для одягу», *с'ємдис'ат, ш'єз'дис'ат / ш'єйдис'ат*. Словоформи *d'oxъt* «дбоготь» < **degъtь* [4, с. 154] (закритість складу, очевидно, зумовлена аналогією до форм непрямих відмінків), *лижн'овка* «дорога через болото, викладена колодами», *шис'ц'орка* «цифра шість» ілюструють розвиток перед твердим консонантом *e > [o]. У континуантах псл. **tetъka* «тітка» – *t'otъka / к'ітка* – як паралельні засвідчено два можливі рефлексивні *e: [i] та [o]; у випадку *п'ят'орка / п'ят'урка* «купюра номіналом п'ять гривень; відмінна оцінка» – [o] та [y].

У ненаголошених закритих складах відповідно до етимологічного *e представлено монофтонг [и], що засвідчує, очевидно, характерне для місцевої фонетики підвищення і звуження артикуляції ненаголошеного [e]: *камин', крамин'* «кремень», *госин', в'єисин'* «восени», *госин'у, корин', попил, л'єбид', гр'єбин', хмилн'і, пр'іпик, симн'ацит', симс'от, шисн'ацит', шис:от, жинк'і, шчитк'і* (за аналогією [и] представлено й у відкритих ненаголошених складах: *камин'ец, крамин'ец, грибин'ец, курин'ец, пр'іпичок, жин'ок, шчит'ок, шчил'на, шчил'убина* «щілина»). Цей же монофтонг відповідно до *e в ненаголошеній позиції виступає в закінченнях родового множини іменників чоловічого роду м'якої та мішаної груп: *хл'опц'ив, п'алц'ив, густ'інц'ив, з'айц'ив, р'одичив* тощо. Після шиплячих у кінцевому післянаголошеному закритому складі можлива лабіалізація [e] > [o]: *в'єчор*, а в переднаголошеному складі – розвиток [e] > [o] > [y]: *вичурк'і, вичурн'іца, вичуркуват'*. Появу [o] на місці *e представлено й у кінцевому післянаголошеному складі у випадку *гороч* «гіркота» < **горечь*.

Рефлекси *ě. Рефлексація етимологічного *ě в липенській говірці залежить від наголосу. У наголошеній позиції *ě переважно заступається звуком [i]: *хл'іб, хл'ів, д'ід, с'іно, с'істи, р'ізат', нид'іла, л'іто, давнов'ічно, д'іти, с'м'ішно, ц'в'іт, д'івчина, с'м'іх, с'н'іг, гур'іх, р'ічка, б'іли / б'ілли, в'іт'ор / в'іт'ор, м'ірат' / м'ірат', м'іс'ац' / м'іс'ац', м'ісиш / м'ісиш* тощо. У частині слів простежено монофтонг [e] після м'якого приголосного: *й'іє* «її», *л'єви, нал'єво, зай'єзд, пр'ий'єжджи, б'єлка / б'єлка, с'т'єнка, с'м'єли, с'м'єло, с'єтка, в'єк / в'єк* «завжди, постійно», *в'єчно / в'єчно* «т. с. », *вм'єтит'* «помітити», *зам'єтит'* «т. с. », *л'єн* «ліньки», *л'єн'к'і* «т. с. », *з'в'єр, л'єт'на к'ухн'а, с'м'єшк'і* «глузування, клини», *нас'м'єшка* «т. с. », *пирис'м'єшник* «той, хто кепкує, робить клини», *дм'єтит'* «відмітити», *дм'єтиц'а* «відмитися», *ц'в'єт* «колір», *с'в'єт* «світло», *с'н'єжка, хл'єбна* «машина, що привозить хліб», *пустут'елос'ц'* «порожнина», *с'ємушник* «квітна соняшника з дозрілими зернятками», *зал'єзна* «магазин господарських товарів», *в'єруйшчи / в'єруйшчи* «особа, яка належить до протестантської церкви», *п'євчи* «церковний хор», *в'єха* «гілка для позначення межі на сіноко-

сі», *n'éша, n'éши, nap'éша, nap'éши* «пішки», *ub'et* «обіт, урочиста обіцянка, яку дають майбутні члени протестантської церкви», *z'vec't'e* «новина», *biz'vec't'a* «невідомо куди, світ за очі», *pydm'én:u* «робітник, який прийшов на зміну іншому в часі його відпустки чи вихідного дня», пор. також місцеві жіночі прізвиська: *C'éra, Zal'éзна, B'élka*. У кількох випадках перед [e] < *ě відзначено депалаталізацію консонанта: *ц'єни, в'яку ц'єну, пуц'єлит', кр'єпк'і, кр'єпко, кр'єпос't* «сила», *хл'єви, сл'єпутин'* «той, хто погано бачить», *скар'єй* «швидше». Континуанти псл. *medvedь [3, с. 344] засвідчують обидва названі рефлекси *ě як паралельні: *мидв'єд' / мидм'єд'* та *мидв'ід' / мидм'ід'*. Після депалаталізованого свистячого африката відповідно до наголошеного *ě спостережено й рефлекс [и]: *ц'їли, ц'їлийк'і*. Лише у прислівнику *зус'ом, зув'ом* «зовсім», що постав шляхом адвербіалізації прийменникової форми орудного відмінка однини займенника *въсь, на місці наголошеного *ě з'явився [o], але, очевидно, не фонетичним шляхом, а за аналогією до тих форм цього займенника, які засвідчують розвиток [o] < [e] < *e, *ъ, на зразок Н. в. одн.: *вс'ой*, Р. в. одн.: *вс'ого* / *вс'о*, Д. в. одн.: *вс'ом*, М. в. одн.: *на вс'ом*.

Відповідно до давнього *ě в ненаголошеній позиції представлено [и]: *дид'ї, дид'ок, спив'ат', пис'н'ї, смиш'їт', сплш'їт', стин'а, бид'а, пис'ок, зл'одий, цин'а, видр'о, миш'ок, грих'ї, гриш'їт', дивч'ата, дитк'ї, мишч'ани, пишч'ани, п'асика, лин'иви, ливш'їн, лис'а, лисн'їчк, лисн'їк, лишч'їна, лиск'ова «ліщиновий», спувид'а:а, винч'а:а, вин'ок, цид'їлка, ричк'ї, вит'ат', увит'а:а «привітатися», биг'ом, симн'а, свит'їт', бил'ок, бил'ави, биж'їт', звирин'а, слид'ї, слид'ок, син'ожат', свичк'ї, змин'їт', вдил'їт', вик'ами «завжди, постійно», дитварн'а «дїтвора», цил'ус'їйк'ї «увесь», цил'ушка «окраєць хліба», г'олін «гомїлка» < псл. *golēp* [3, с. 549] тощо. Типовий для говірки рефлекс ненаголошеного *ě можна вбачати й у флексії місцевого відмінка однини іменників з кінцевим твердим приголосним основи (у тому числі шиплячим): *в кум'орі, на х'ати, в ду'їни, на шк'олі, на бир'єзи, на дур'ози, пу теї д'ївчинци, на гру'їши, в с'ажі, на дуби, на б'єризи, в куж'усі, пу мур'ози, в к'омині, на пирил'азі, на в'їди, на с'агом в'єрси, на гур'їси, на х'утури, в кр'їсли, на кул'єси, на пул'їни, на д'єрви, в ж'їти, в г'єзири, в п'олі, на м'орі, в г'орі* тощо.*

Рефлекс [у] відповідно до *ě у словоформах *цулув'ат', пуцулу'їу, пуцулу'нок* можна пояснити впливом із боку [у] в наступному складі.

Рефлекси *у, *ї. Процес злиття давніх голосних *у та *ї незалежно від наголосу в позиції після будь-якого приголосного, крім задньоязикових та фарингального, закінчився стадією [и]: *пукрив'ало, кут'орі, в'їйти, крич'ат', зим'а, назив'ат', сіла, дим, син, шит', круп'їва, душ'їт', жив'ї* і под.

Після задньоязикових [к], [х] та фарингального [г] на місці давнього *у виступає звук [ї], тобто замість колишніх звукосполук *гы, *хы, *кы в говірці послідовно спостережено [г'ї], [к'ї], [х'ї], пор.: *x'їтри, сук'їра, x'їтам', к'їсли, к'їнут', к'їдат', зг'їнут', г'їра, г'їбил', г'їдот':e, г'їчка, к'їмб'алка, к'їй'ок, к'їпит', к'їл'їмок, к'їрза, к'їшка, к'їс'їл'* та ін., у тому числі у формах родового відмінка однини іменників жіночого роду: *рук'ї, голк'ї, р'їчк'ї, ж'їнк'ї, пл'ашк'ї, гру'їшк'ї, п'ашк'ї, сус'їдк'ї, систр'їчк'ї, дучк'ї, м'їх'ї, свикр'їх'ї, м'їчух'ї, нуг'ї, дур'ог'ї, симр'ог'ї* та ін., називного відмінка множини іменників чоловічого та жіночого родів: *гун'їк'ї, братик'ї, вувк'ї, чулувик'ї, плужк'ї, бурак'ї, мишк'ї, кулик'ї, гур'їх'ї, пастух'ї, пируг'ї, вуруг'ї, р'їк'ї, дочк'ї, пампушк'ї, стижк'ї, ричк'ї, нитк'ї, бучк'ї, жинк'ї, плашк'ї, грушк'ї,*

пташк'ї, нивистк'ї, м'їх'ї, свих'ї, свекр'їх'ї, н'ог'ї та ін., називного відмінка однини прикметників чоловічого роду: *мн'ак'ї, дур'ог'ї, дов'ї, дал'єк'ї, н'їск'ї, зуск'ї, шир'ок'ї, л'єжк'ї, крип'єчк'ї, л'їх'ї, т'їх'ї* тощо.

Звук [ї] на місці давніх *у, *ї після приголосного простежено й у звуковій структурі лексем *кал'їна, мул'їтва, в'їшн'а, шт'їри* «чотири», *в'їк'їнут', в'їт'ам'* «вдарити», *нав'їт'ажку* «щодоуху». Можливо, тут варто вбачати наслідок аналогічного впливу з боку слів з [ї]-рефлексом наголошеного *ě, бо в ненаголошеній позиції за схемою рефлексивності *ě виступає [и]: *в'їшн'а – вишн'ови, шт'їри – штир'ох*, як *в'їт'ор – витр'ак*. У випадках *в'їсит'* «вистіти», *нав'їнут'* «напасти, найти (про злість і под.)» однозначно трактувати зв'язок [ї] з *ї чи *ě загалом складно з огляду на гіпотетичні паралельні праслов'янські форми *visēti / *vēsiti [3, с. 408], *navitnōti / *navētōti [5, с. 16].

Рефлекси *є. Відповідно до колишнього *є в ненаголошеній позиції в частині слів та словоформ вживано голосний [и]: *д'єсит', д'єситуро, вдина'цит', вдина'цити, вдина'цитуро, штирн'ацит', штирн'ацити, штирн'ацитуро, дв'ац:ит' / дв'ацит', тр'їц:ит' / тр'їцит', д'євит', дивит'їни, д'євитуро, дивин'осто, двиц:от, п'амит', запамит'ат', спамит'а:а, впамитк'ї «зберігатися в пам'яті», гл'ид'їт', гл'ид'їц:а, запр'їт'ї, впр'їт'ї, трист'їса; в кількох словоформах – [i]: *з'їйц, п'їтн'ацит', п'їйс'їт, п'їц:от'*. В інших випадках на місці ненаголошеного *є представлено голосний [а]: *п'їтам'орка, м'їс'ац / мн'їс'ац, вл'ан'їц:а, зав'їаз'їт', кул'од'аз / кул'од'ас* тощо. Специфічний рефлекс наголошеного *є – звук [e] – простежено лише у структурі збірних числівників *двац'єтиро, триц'єтиро*.*

Незалежну від наголосу появу [e] на місці *є простежено в іменниках, співвідносних із колишніми консонантними основами на *-n-, як-от: *їмн'є / мн'є* «ім'я», *їмн'є* «вим'я», *с'їмн'є* «насіння льону», *т'їмн'є, в'р'ємн'є*. Щоправда, всі відмінково-числові форми цих іменників засвідчують вирівнювання за зразком субстантивів на *-ьje- типу *ліс'т'є, шч'ас'т'є*.

Рефлекси сполучень голосних із плавними сонантами. На місці ненаголошеної сполуки плавного бокового сонанта з редукованим виявлено закономірне фонетичної системи української мови звукосполучення [ли], але тільки у словах *їаб'лико, їаб'лина*. У прикметникові *чурнубр'ови* сполучення [ро] на місці колишнього наголошеного *rъ так само історично закономірне, але суперечить літературній нормі. В інших випадках рефлекси *rъ, *rь, *rь, *lь відмінностей супроти літературної мови не виявляють: *гл'отка, гл'їт'ат', кров, крив'ави, бр'єви, блох, сл'ози*, хіба що можливе посилення лабіалізації ненаголошеного [o] до [у]: *брув'а, сл'уз'а*.

По суті, лише у словах *в'р'єдни* «неслухняний», *в'р'ємн'є* «час», *хран'їт'* «зберігати; оберігати», очевидно, запозичених із церковнослов'янської мови, та в похідних спостережено відмінності в рефлексивності колишніх дифтонгічних сполучень *or, *ol, *er, *el. У випадках же на зразок *д'єрво, чул'в'їк, чирв'їк, вирт'обно* «веретено», *м'їлдос'ц', навлушка* і под. представлено редукацію одного з компонентів (в основному другого) повноголосся.

Висновки і перспективи подальшого розвитку дослідження. Говірка села Липне розташована в ареалі середньополісько-західнопольського пограниччя, проте на рівні рефлексивності давніх голосних домінують ознаки, характерні для середньопольського діалекту. Більшість опрацьованих фонетичних явищ – інновації, ареал яких продовжується

в суміжних говірках. Відзначено помітну варіативність рефлексії давніх голосних, що, можливо, пов'язано з перехідним характером говірки.

Перспективи дослідження вбачаємо в потребі вивчити специфіку позиційної реалізації сучасних голосних та особливості консонантизму.

Список літератури:

1. Громик Ю. В. Комбінаторні звукові зміни в поліській говірці села Липне: асиміляція, дисиміляція / Ю. В. Громик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2014. – С. 107–112.
2. Громик Ю. В. Комбінаторні звукові зміни в поліській говірці села Липне: метатеза, протеза, афереза, синкопа, апокопа, епентеза / Ю. В. Громик // Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн. / [редкол.: Н. М. Костусяк (гол. ред.) та ін.]. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – № 2. – С. 67–76.
3. Етимологічний словник української мови: у семи томах / За ред. О. С. Мельничука. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1982. – 632 с.
4. Етимологічний словник української мови: у семи томах / За ред. О. С. Мельничука. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1985. – 570 с.
5. Етимологічний словник української мови: у семи томах / За ред. О. С. Мельничука. – Т. 4. – К.: Наукова думка, 2004. – 656 с.

Громик Ю.В.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

РЕФЛЕКСАЦИЯ ДРЕВНИХ ГЛАСНЫХ В ПОЛЕССКОМ ГОВОРЕ С. ЛИПНО

Аннотация

Проанализирована рефлексация древних гласных в полесском говоре с. Липно. Подробно описана вариативность рефлексации этимологических гласных *o, *e, *ě, *ę, *y, *i. Автор разграничил типичные и нетипичные континуанты и прокомментировал фонетические условия их развития. Сделан взвод, что на уровне рефлексии древних гласных в говоре доминируют признаки, характерные для среднеполесского диалекта. Расширена ареологическая информация о фонетических явлениях этого типа в украинских говорах.

Ключевые слова: говор, гласные, древние гласные, инновация, рефлекс, монофтонг.

Gromyk Yu.V.

Eastern European National University named after Lesya Ukrainka

REFLEXIVITY ANCIENT VOWELS IN THE POLISSYAN PATOIS OF V. LYPNO

Summary

In the article the reflexivity ancient vowels of the Polissyan patois of the village Lypno are analyzed. Describes in detail the variability of reflexivity etymological vowels *o, *e, *ě, *ę, *y, *i. The typical and atypical reflexes and phonetic terms of their appearance are commented by author. At the level of reflexivity ancient vowels in the patois dominated by signs characteristic Middle-Polissyan dialect. Areological information about the phonetic phenomena of this type in the Ukrainian dialects is expanded.

Keywords: patois, vowels, ancient vowels, innovation, reflex, monophthong.